

Observatoriul este de două ori în săptămână, miercuri și sâmbătă.

Prețurile

pentru Sibiu pe 1 anu întregu 7 fl., pe 6 luni 3 fl. 50 cr., dusu la casa cu 1 fl. mai multu pe anu; — trimisu cu post'a în laiatulu monarhiei pe 1 anu întregu 8 fl., pe 6 luni 4 fl. — În străinatate pe 1 anu 10 fl. séu 22 franci, pe 6 luni 5 fl. séu 11 franci; — numeri singlaratici se dau câte cu 10 cr.

OBSERVATORIULU

Diariu politicu, national-economicu si literariu.

Ori-ce inserate,

se platescu pe serie séu linia, cu litere merunte garmonda, la prim'a publicare câte 7 cr., la adon'a si a trei'a câte 6 cr. v. a. si preste aceea 30 cr. de timbru la tesaurulu publicu. Prenumeratiunile se potu face în modulu celu mai usoru prin assemnatiunile postei statului, adresate de a dreptulu la Redactiunea Diariului Observatoriulu în Sibiu.

Nr. 22.

Sibiu, 17/29 Martiu 1879.

Anulu II.

Espunere de motive la proiectulu de lege intitulatu: Despre datorint'a de a invetiá limb'a magiara în scólele poporale.

„Interesulu comunu alu toturoru cetatieniloru din acelasu statu cere, prin strinsele loru conecsiuni si relatiuni multiple în care sunt siliti a stá unii cu altii, cá se se si intieléga unii pe altii. În cele mai multe staturi limb'a nationala comuna, care e totu-odata limb'a statului, satisface de sinesi necesitatea intielegerii reciproce. Dar' într'unu statu poliglotu precum este Ungari'a, acestu scopu se póte ajunge numai asia, déca toti cetatienii statului, fia aceia de ori-ce nationalitate si vorbéscu ori-ce limba materna, pe langa aceea voru fi în stare de a se esprimá, a face se fia intielesi si a intielege si pe ceilalti concetatiuni, inca si într'o limba comuna. Acea limba comuna póte fi séu limb'a maioritatii, séu limb'a statului, ceea ce în cele mai multe casuri este totu una. Ce e dreptu, între locuitorii Ungariei, cari vorbescu limbi diverse, nici o limba nu presenta maioritarea absoluta a poporatiunei întregi; dar' pe langa ce maioritarea relativa este a acelu cari vorbescu unguresce, fiindu acésta totu-odata limb'a administratiunei statului, a legislatiunei si a justitiei, nu mai póte fi indouéla, ca déca aru trebui se alegemu vre-o limba dintre câte se vorbescu în acésta tíera, cá midiuocu de contactu si contielegere reciproca între toti cetatienii statului, aceea póte fi numai limb'a statului si a maioritatii: limb'a magiara.

Istori'a statului ungurescu de aprópe un'a miie de ani este martora, ca acesta nici-odata nu s'au încercatu a contopi pe celelalte nationalitati si a esterminá limbile lor. Chiar' si în tempulu din urma elu prin articolulu de lege XLIV din 1868 sunatoriu despre egalitatea de drepturi a nationalitatiloru, lasa si asigura cu cea mai mare liberalitate*) folosirea limbei materne la tóte nationalitatile locuítore în statu.

Déca inse statulu si legislativ'a nici-odata n'au avutu si n'are nici acum de scopu a spoliá pe nationalitati de folosirea limbei lor materne, séu macaru a le margini întru aceea, de alta parte este chiar' în interesulu nationalitatiloru, cá pre candu

*) . . . ?

în viati'a loru privata, în bisericile si scólele, în comunele si literaturile lor se folosescu de limb'a propria si se adopera a o desvoltá mai departe, membrii lor se póta intielege si vorbi pe langa aceea si limb'a care în Ungari'a este limb'a statului, a legislatiunei si administratiunei, si fara acarei cunoscintia ar fi marginiti chiar' într'u realisarea intereselor proprii si în casu de asia, într'u apararea lor.

A sili pe cetatienii statului, cari vorbescu alte limbi, cá afara de limb'a lor materna se invetie si limb'a statului, ar fi o încercare lipsita de ori ce resultatu. Dar' a oferi midiuocu cá se o póta invetiá inca din etatea prunciei, este o binefacere, pentru care ar trebui se fia multiamitori cátra statu. Singurulu modu pentru ajungerea acestui scopu este, cá în scólele elementarie se se adópte si limb'a magiara cá obiectu de invetiamentu si prin acésta se faca posibila invetiarea ei la tóte generatiunile viítóre ale cetatieniloru statului.

Precum în instructiunea secundara si superióra sunt luate cá obiecte obligate de invetiamentu mai multe limbi straine, séu cu scopu de a se cultivá în sciintia, precum sunt limbile classice, séu din punctu-de vedere alu cerintieloru vietiei practice, precum sunt cele moderne, anume limbele german'a si frances'a, fara a fi folosite cá limbi de prelegere, precum fusese limb'a latina în decursu de secolu: tocma asia jace în natur'a lucrului, cá pre candu tóte nationalitatile se folosescu în scólele lor fara nici o pedeca e limbile lor materne cá limbi de prelegeri, se se ia si limb'a magiara între obiectele de invetiamentu. Întru atáta tienemu la acésta, încátu trebuie se privimu cá o trecere din vedere, cá articolulu de lege XXXVIII din a. 1868 n'au îngrijitu despre acésta dupa cum trebuia, si au introdusu limb'a magiara numai în scólele pedagogice, în cele poporale superioari si în scólele cetatienesci, în cátu în acelea limb'a magiara este obiectu obligatu si pentru ne-magiari, din contra în scólele elementarie, fia comunale, fia confessionale, invetiarea de limba este obligátore numai pentru limb'a materna. Inse chiaru si în scólele pedagogice legea numera ce e dreptu, limb'a magiara între obiectele obligate, dar' nu cere garantia, cá în cursulu pedagogicu de trei ani, candidatii se o invetie în o mesura si în atátea óre, încátu se o si sciá de ajunsu, pentru-cá fara de acésta nu este

ajunsu scopulu luarei ei între obiectele de invetiamentu.

Deci dupa-ce articolulu de lege XXXVIII din a. 1868 n'au îngrijitu de ajunsu pentru invetiarea limbei magiare în scólele poporale, au remasu cá legislatiunea se indeplinésca acea lipsa acum în urma. Dens'a trebuie se faca acésta cu decisiunea dictata ei de importantia a cauzei si de interesulu tuturoru locuitoriloru tierii, inse cu acea prudentia si moderatiune, pe care o ceru dificultatile esecutarii si mai pre susu de tóte crutiarea sentimentelor nationali ale nationalitatiloru de alte limbi.

Plecandu din aceste puncte de vedere, acestu proiectu de lege isi concentra atentiunea sa mai înainte de tóte asupra acelu scóle pedagogice confessionali, în care limb'a de prelegere nu este cea magiara, si în care în sensulu §§. 13 si 88 din art. de lege XXXVIII din a. 1868 limb'a magiara si asia este studiu obligatu; în privinti'a acestor'a proiectulu cere, cá de aci încolo pentru limb'a magiara se fia destinatu unu numeru de óre asia, încátu în cursulu pedagogicu de trei ani toti candidatii de invetiatori se fia în stare de a o invetiá, cá se o vorbéscu si se o scria.

Déca dela scólele pedagogice ne-magiare, si respective dela candidatii cari invetia în acelea, s'ar' pretinde cá în trei ani se invetie limb'a magiara asia de bine, cá preste pucinu se o póta folosi în scólele lor cá limba de prelegere si de invetiamentu, acésta fara indoiala ar fi o pretensiune exagerata, séu tocma si neescutabila, pentru-cá atunci s'ar' presupune cunóscerea perfecta a limbei, cum si facultatea de a vorbi fluentu si liberu. Se cere inse numai atáta, cá acei candidatii se scia tractá regulele limbei cá unulu din obiectele de invetiamentu în scólele poporale si se exercitiedie pe baiati în modu sistematicu în ea. Acésta este o problema, care în cursulu de trei ani ai pedagogiei pe langa întrebuintiarea de 5—6 óre pe septemana, póte fi de siguru indeplinita. Deci tocmai pentru aceea conditiunea formulata în §. 2 alu acestui proiectu de lege este justa, cá dupa trei ani, cari voru urmá dela intrarea în vigóre a acestei legi, séu adeca dupa trecerea de unu cursu întregu pedagogicu, numai acei individi se póta fi aplicati cá invetiatori séu cá suplenti, cari voru sci limb'a magiara asia, încátu se o póta propune în scól'a poporala.

Foisiór'a „Observatoriului“.

Cum petrecu tieranii candu se afla la drumu.

(Schitie din viati'a poporului.)

De: Grigorie M. Jipescu.

Tieranii opincari au multe daraveri cu negutiatoriu. Candu le scápara budi'a dupa parale, se ducu la elu acasa, în di de serbatóre, si iau arvuna cá se-i duca cu chirie în carale lor: scanduri, sare, buti, lemne, tinichiele, bucate, róde, pecura si altele. Dupa ce s'a hotarítu diu'a plecarii, léga banii dati arvuna în coltiulu stergariului, ilu punu în sínu, se ducu la satu, ungu carale ori carutiele, aterna lantiulu, dohoniti'a, toporulu, fedelesiulu ori bot'a de apa, vertejuulu, se culca de tempuriu, tragu unu somnuletiu, si candu mai sunt trei césuri pana se se crepe de diori de diua, adeca candu e se resara lucéferulu, séu candu se îngána diu'a cu nóptea, scóla boii, i pascu bine si pe la resaritulú sórelui de-o sulitia, i aducu acasa, inbuca apoi cateva dunicati de mamaliga, musca de doue trei ori dintr'o cépa, in-juga boulenii si apoi facéndu cruce dicu: Dómne ajuta! Hi boii, me! Mergu pucinu pe cale si oprescu în dreptu casei altui romanu, care nu s'a gatitu inca de plecare, din cauza ca ori nu póte prinde boii, ori ca vre-o vita i s'a insplinatu, ori ca taia de sangeratu ori de ruptu la vre'unu bou, ori ca s'a stricatu ceva la caru. Astépta pana se sferiésca si apoi pléca inpreuna la alu treilea si asia mai departe, pana s'aduna în céta, cárdu de cara, de ómeni, pe langa care se mai vede cate unu cáne latiosu, ori cate o fetica si unu baiatielu pe josu séu în verfulu carului, luati se stea în préjm'a boiloru candu i voru desjugá la pascutu. De asupra carului punu cate unu maldaru de fenu ori paie si coceni, traist'a cu merinde si saculetii cu malaiu. Langa carembii dricului atárna cracanile, ce la orasie sunt de feru si numite pirostirii.

Pe cale incepu felu de felu de povesti, de glume, de istorii; nu le mai tace gur'a si nu li se urasce cu vorb'a. Cugetari, planueli, socoteli, copilarii, povetie, gandiri ascunse, invetiaturi adenci, dicatori, nimic nu le scapa necercetatu si nejudcatu dupa potintia, esperientia, etate si amicitia lor. Celu mai betranu e mai ascultat si mai pretiuitu la vorba, si de ridu, ridu cu totii de se mira, se mira érasu inpreuna.

— Esindu cu totii din orasiu, din colo de straja, incepe de exemplu Danu se vorbéscu asia:

— Me Timbóce, dá ce zabovisi în casa mai multu? Ori te batú muierea si mai intardiá? hai! pan' se 'ti tréca suspinulu si se ti se usce lacrimile!

— Asia o hi mei Dane! Multu te gandisi? Póte ca tu ai patitu asia lucru si-act' arunci mórtea în tígani! D'aiá audiamu eu a séra, pe'noptate, de pe verfu chilomanu, pracaiala si racnetu p'en batatur'a ta! Reu ai ajunsu, vere! Muierea e lucru naibi. Vediutai, ca ea antaiu iti inhige man'a 'n peru si totu ea típa si candu o avea p'altu e móle, de parc'a e céra góla!

— Da lasa glum'a încolo Timbocele, cate 'ti dete? Cu furc'a te a croitu, cu coceórb'a ori cu carparatoriu? Pase-mi-te, ca e temetóre si te-o hi diaritu cu alt'a dupa gútu, dandu de vale din padurice. Ca altfelu asi crede, ca n'are de ce tanji: ca malaiasiu are, leguma are, inbracaminte, incaltiaminte i faci la timpu, tóte voile i le implinescu, n'are pentru ce cárti!

— E! e! Märe Dane! Totu cu casiu la gura pai! N'ai auditu vorb'a aiá, ca: femeiea are noua guri si se i le astupi pe tóte si totu nu indestuléda din lacomia: i cere ánim'a se'i totu cari cu saculu! Muierea, vorb'a aluia, poftesce si la urda de curca si la lapte de cucu!

Fiacare carausiu merge la pasu, invertindu bicútu pe d'asupra boiloru si maná standu langa boii dinainte dela tenjéla, ori la cei dela róta si vorbescu tare de s'aude dela ála pan' la ála si unii asculta si ridu de e de risu, é' altii cértá boii lenesi si altii pléca înainte boiloru pe potec'a batatorita de langa marginea drumulu cale de cincii stanjini s'apoi érasu se întoreu inapoi

scarpinandu'si chic'a si manandu, si dupa ce ei doui vorbitori sferiescu, atfia altu vorbirea cu alta istoria.

Asia mosiu Dárdáiécu întrepure tacerea si spune ca acú doue 'stemani de dile spre St.-Maria a ghisatu, ca se facea ca unde i crescuse unu nucu în palm'a drépta si ca ande hii-su Pasculete, álu de 'lu luara la óste mai anu în Rusalii, vinea si manéc nuci din elu si muierea i turná vinu prohibru din plosc'a ha noua d'a cumperat'o dela stboru d'a fostu la Valeni în diu'a de duminéca. — Märe si beau pe prispa cu deslegarea popi Jonu Bardacatu din Ríncedi. — Apoi întreba. Ce-o hi cusce Zabirneo si ghisele astea?! Se hie adeverate videniile, ori ca se sieste asia si i naluceste mintea rumánului nóptea, candu se plimba prin capu fara fréu?

Zábernea ricaindu'si halaciug'a testeii, dá cu socotéla ca e mai bine se ispitésca pe pop'a ori pe logofetu satului, se caute densii la carti, ca póte se hie ceva. Ori se dea cu bobii la alde lea Comaniti'a si se'i descante de césu reu!

Tóca dá cu parerea ca babaretulu nu póte nimicu înainte sfántului. Vere, striga elu, ce ti-o hi scrisu dela ursitóre, aiá ai se pati. Ca uite, Marzica n'a mai ghisatu si 'n nóptea de Craciunu audisi ca cum a esitu afara pe la miédiulu noptii, în poterea intunerecului si cum a calcatu se me tai, nu stíu, dar stíu ca a pusu piciorulu în urm'a Eleloru si i s'au sgárcitu vinele — hie la elu acolo — si d'atuncea se vaieta si 'lu tareste de pare a hi speítu!

Lapte-Dulce povesteste, ca ande cusca-sa Puican'a a auditu cu urechile ei dela unu boeru betranu, ca parte din ghisuri sunt adeverate, parte nu, cá si vorbile: unile seci, altile pline! Dumnedieu s'aléga; ca unu rumanu putíne pricepe. Ca 'nvetiati hei mari, luminati, nesdravanii lunii intielegu cate stele sunt pe ceru, unde locuescu arhangeli, pe ce scaunu siéde sfántulu Petre, ce mananca D-dieu — dá ghisului nu stie se'i dea de capatáiu.

George Troscotu, care motiaise în timpu acesta în codirla, — c'asia are pecate la drumu, — casca odata c'unu cascatu tare, greu si dornicu, aducédu'si

Pe langa această îngrijire pentru docenții cari se prepara acuma, s'eu se voru prepară în viitoriu, trebuie se îngrijim și de cei ce se afla dejă în funcțiune, dar' p'ote că nu cunosc limb'a magiara, că aceia prin diligența privată, s'eu în casu de asia, cu ajutoriulu cursurilor suplinitore ce voru fi a se infintia, se p'ota invetia limb'a magiara.

Considerandu că acestia nu se potu folosi de totu tempulu spre a o invetia că cei din sc'olele pedagogice și că multi dintre ei sunt și mai înaintati în etate, carora invetiarea unei limbi streine le face greutati mai mari, acestu proiectu de lege (§. 3) doresce a se luă mesuri echitabile, că invetiatorilor, cari se afla dejă în funcțiune, s'eu cari mai înainte de implinirea celoru trei ani prevediuti în paragrafulu precedentu, voru avea se între în funcțiunea lor, se le lase tempu îndouitu, adeca 6 ani numerati dela intrarea în vig'ore a legi, pentru-că se invetie limb'a magiara intru at'ata, în c'atu se'si p'ota justifică prin unu esamenu calificatiunea lor de a o potea propune.

În privint'a invetiatorilor înaintati în etate și anume cari au trecut prestu 50 de ani ai vietii lor, legea voiesce se faca o echitabilă exceptiune, în c'atu adeca ministrulu este autorisatu a'i dispensă dela această îndatorire, d'eca voru cere ei insii.

Îngrijindu proiectulu de lege în modulu acesta de prim'a condițiune pentru invetiarea limbei magiare, adeca de a face pe docenții sc'oleloru populare capabili de a o propune, elu p'ote enuntia fara nici o grija (§. 5), că prestu 6 ani numerati dela intrarea în vig'ore a acestei legi, limb'a magiara va fi obiectu obligatu de invetiamentu în t'ote sc'olele elementare și superi'ore populare din t'iera, mai alesu că în acestea din urma și este decretata că obiectu obligatu prin §§. 64 și 74 din art. de lege XXXVIII din a. 1868.

Dupa-ce inse nu împiedeca nemicu, că pe unde se p'ote și înainte de terminulu prescisu, limb'a magiara se se și inpuna că obiectu obligatu de invetiamentu, de aceea proiectulu de lege enuntia în §. 4, ca pe unde se afla invetiatoriu deprinsu în limb'a magiara, pe la sc'ole, unde limb'a propunerei nu este cea magiara, s'eu dupa §. 6 pe unde s'ar instală invetiatori de aceea înainte de implinirea celoru 6 ani, anume dintre noii candidati, cari voru esi dupa implinirea de trei ani din institutele pedagogice, pe acolo invetiarea limbei magiare că studiu obligatu se se și inpuna indata, s'eu dupa tempu și împregiurari.

Afara de cele susu memorate se mai arata necesitatea unei mesuri transitorie și posibilitatea executarii aceleiasi. Sunt adeca t'ienuturi, în cari nationalitatile nemagiare at'atu sunt de amestecate cu cea magiara și stau în atingere multiplă și de t'ote dilele, în c'atu pentru acelea sciint'a limbei magiare este necesitate forțe simtita, de aceea ele insele dorescu, că pruncii lor se o invetie c'atu mai curendu. În t'ienuturi de acestea propunerea

limbei magiare în sc'ole ar întempina cu at'atu mai pucine pedeci, pentru ca invetiatorii nemagiari venindu în comunicatiune cu poporulu magiaru, mai cu s'ema cunosc limb'a magiara în de ajunsu, pentru că se o p'ota și propune. Se p'ote dice fara grija, ca comitatele din partea nordu-vestica, Pressburg, Nytra, cum și partea cea mai mare din Zemlinu, Bács-Bodrog și multe districte (subprefecturi) din alte comitate se afla în împregiurari atinse mai susu.

Deci în privint'a acestora proiectulu de lege §. 7 cere pentru ministrulu de culte și instructiune publica auctorizare, că parte prin organele sale, parte prin functionarii dela administratiunea publica trag'endu informatiunile necesare și în întielegere cu ministrulu de interne, se p'ota decide și înainte de expirarea terminulu de 6 ani, în care comitate s'eu în parti singurate din acelea se se realiziedie treptatu propunerea obligata a limbei magiare. Eara pentru că invetiarea limbei magiare se se continue dupa postulatele acestei legi, at'atu în sc'olele pedagogice nemagiare, c'atu și pentru că decisiunile lui relative la introducerea limbei în sc'olele populare se nu fia paralizate s'eu prin indiferentia și lene, s'eu din rea vointia, s'eu în urmarea zelului escisivu de nationalitate și din temeri nefundata, în această privint'a proiectulu de lege pune control'a, dupa cum și cere natur'a lucrului, în manile inspectoriloru de sc'ole și în ale celorlalte organe ale ministrului de instructiune publica, specificate în §. 3 alu art. de lege XXVIII din anulu 1876, care suna despre auctoritatile sc'oleloru populare.

Reasumandu t'ote acestea, se p'ote dice cu siguritate ca, acestu proiectu de lege fac'endu limb'a magiara în sc'olele populare nemagiare, nu de limba a prelegerii, ci numai de unulu din obiectele obligate de invetiamentu, nu vatama drepturile nationalitatiloru ascurate prin lege și are în vedere la executarea ei dificultatile transitorie și gradatiunea, și prestu totu remane între marginile echitatiei și ale posibilitatii, și corespunde numai la o necesitate simtita de multu din t'ote partile.

B.-Pest'a, 11 Martiu 1879.

Augustinu Tréfort m. p.

Odata pentru totu deauna.

Spre a ne justifică titlulu de susu, trebuie se premitemu indata ac'ilea, că în Romani'a existe absoluta libertate de presa, fora nici o lege de presa și fora nici-o cautiune. De aci se explica și împregiurarea, că acolo vedi publicandu-se foi periodice, unde nu figur'edia nici unu redactoru anumitu, celu multu daca se subscrie c'ate unu individuu, în mai multe casuri cu totulu necunoscutu, figurandu cu titlulu „de gerantu responsabilu,” și au fostu exemple, unde acelu „gerantu” era servitoriulu din casa alu vreunui membru din consortiu sau clica, a carei proprietate era diariulu. De aci

unu stergariu, hie și vergatu, scotu din senu de subtu breu or' din traisc'ora o falca de slanina, cepe, cativa catiei de usturoiu, unu cosacelu de peste, oue resc'opte, unu buturasiu de pastrama, castraveti și se punu că lupii ligniti în pregiurulu mamaligei și mananca cu asia pofta, de pare ca se batz doui nebuni la gur'a lor. Ti lasa gur'a apa candu te vei uită la ei cum mananca! Pe candu stau la m'esa, dau gura boiloru că se nu se întindia unu la altu, se nu se incurce, se nu se inpunga, se nu rupa ori se se borhan'escu cu c'ornele, și d'eca vedu ei ca nu întielegu, se restescu la ei dic'endu-le: Ho, buzila, b'ola! Ho, ghiorea, boiata! Ho, nea b'omba nea, mancat'eru corbi! Ei și candu ingenunchie se manance și candu se sc'ola dela m'esa, isi iau caciul'a, ori palari'a din capu, facu trei cruci, bombanescu cateva cuvinte de rugaciune și apoi er' o asi'edia pe capu, și adunandu cojile c'hiama catielu se inbuce și elu și i le da mangaindu'lu. De innopt'edia aici, unde au desjugatu, se culca în pregiurulu focului maritu și aprinsu t'ota noptic'ia, unde tainescu, nedormindu mai de locu, se nu ghie hotii ori dihani'a la ghite; de nu, injuga si pl'eca aidă aidă, vorba vorba, pan' ce inser'edia și de este calea buna de amblatu și e bine de susu, mergu n'optea intr'ega fara grija. În linistea noptii s'aude vorb'a acestoru trec'etori cam că de somnuosi, cate vre'o inecaciune de bou iute și fesnetiu la jugu, caru scartiandu cu rotele lovindu-se candu de capu leocii, candu de stragalii.

De se strica cate o r'ota, ori anim'a, ori piscu, ori protiapulu carului ori alu carutiei, apoi incepu se 'njure de necasu de cate numai le vine în gura în momentele acelea. Deca n'au parale la chimiru (sierpariu), se cumpere sfredelu se gaur'escu, tesla și barda se ciopl'escu și se faca pene, că se der'ega ce s'a stricatu, se duce unulu din ei pan' la unu rumanu din satulu celu mai de apr'ope de unde s'au întemplatu frantur'a carului și p'ana se'si faca tr'eb'a, lasa zalogu zechea, ori caciul'a pentru uneltele inprumutate și dupa ce 'si facu tr'eb'a cu ele, le duce înapoi, forțe multumindu si dic'endu: se hie mortiloru, d'eca nu le iă parale inprumutatoriulu.

(Va urmă.)

incolo publiculu pe din afara nu mai scie cu cine are a face, că ce caractere de omeni sunt aceia, cari au luat asupr'a si „a pune t'ier'a la cale,” afara numai daca nu se afla dupa informatiuni private. P'ana aci inse nu ar fi prea multu de inputatu, că-ci în fine omulu nepassionatu și luminatu nu cauta cine dice și invetia ceva, ci numai ce — non quis, sed quid. Cestiunea inse s'a schimbatu cu totulu atunci, candu intr'unu diariu se sc'ola pers'one anonime, mascate, că se denuntie, se injure, se insulte, se înegr'escu caractere de pers'one private și de societati întregi, candu invent'edia și atribue crime la pers'one, pe care voiescu se le aduca în periculu de a'si perde nu numai on'orea și libertatea, ci chiaru viet'ia, în fine, candu se afla omeni fora consciintia, cari isi punu de problema a propagă ura și urgia între fiii aceleiasi natiuni, a învrasmasi pe una parte a natiunii cu cealalta. Situatiunea celoru calumniati este atunci cu atatu mai critica și mai trista, daca ei se afla în alta t'iera, sub alte legi, care nu le permite se se apere contra îndracitulu loru adversariu.

Aici în Transilvani'a existe o lege de presa absolutistica, cea dela 1852, severa, plina de arbitraru; se cere totu odata dela diariu o cautiune (garantia în bani) asia de mare, precum astadi nu se mai afla nicairi în Europ'a, și nici chiaru în Ungari'a propria, unde si legea de presa (cea din 1847/8) este multu mai blanda, și unde statulu p'orta t'ote speșele ori-carui procesu de presa, dacă procurorulu ilu perde la curtea juratiloru, candu din contra în Transilvani'a ori castiga ori perde publicistulu, totu numai elu platesce speșele, care în cele mai multe casuri nici-decumu nu sunt mici. Mai adaogemu la acestea ceea ce astadi cun'osce Europ'a intr'ega, că Transilvani'a stă, în poterea unei legi unguresci, sub man'a libera a ministeriului, adeca sub administratiune cu totulu exceptionalu, și că anume romanii sunt tractati dupa instructiuni discretionarie, secrete, nepetrunse.

Acestea adeveruri sunt la lumin'a dilei. Din cei trei Nri precedenti ai nostri on. lectori au vediutu, că anume diarielu „Romani'a libera,” „Timpulu” și „Delfinulu” nu voiescu se scia nimicu de această situatiune, ci acei ce scriu în acelea foi despre afacerile nationali și politice ale celoru trei milio'ne de romani din monarchi'a austro-ungur'escu, dupace au desertatu din Transilvani'a sau din Ungari'a și s'au trasu la adapostu siguru în Romani'a, de acolo isi alegu victimele lor, pe care le ataca că ori-ce asassinu, pentru-că sciu bine că acestea nu se mai potu apară de ei, precum s'aru sci apară de siguru, aflandu-se în deplina libertate.

Anume „Romani'a libera” isi alese de victima a sa pe unu omu de ani 67, cu scopu invederatu de a'lu duce la pierdiare. Acelu diariu adeca în Nr. seu 531 din 1/13 Martiu érase se apuca de pers'ona lui G. Baritiu, și pentru că se'lu p'ota condamnă, sau la vreunu pumnariu alu cuiva, sau la sortea lui Miletici, îi inpune cu sil'a rol'a „de conducatoriu, de auctoritate politica,” (niciodata ambitionata de elu), apoi dupa-ce însira la fantasii poetice, amestecate cu idei politice din cele mai confuse și contradictorie, mai pe urma îi inputa că o crima înjositoru, că elu „opreșce pe romani a lucră contra statulu magiaru, de a conspiră, de a submină, de a generalisă și otiel' dusmani'a între doue pop'ora, care nu sunt menite a tra'ii împreuna, ci de a se combate dupa legile firei, p'ana la perirea uneia din ele.” Acestea le scrie unu individuu, a carui familia portă p'ana în a. 1848 connume curatu ungurescu și se falia cu nemesii'a (nobilitatea) sa unguresca.

Credemu că lectorii au prea de ajunsu cu acestu singuru citatu din acea diatriba, alu carei stilu și spiritulu s'ema că ou cu ou cu altele de aceeasi natura publicate în repausatulu „Orientulu latinu,” pe care toema din acea cauza natiunea ilu lasase în drumu, pentru-că t'ota politic'a lui fusese politica de fantasia, cu care se facu revolutiuni în c'ate unu paharu de vinu, că cea dela Fagarasiu, dupa care fusera aruncati pe strada prefectulu romanu și c'ativa bieti functionari romani, éra politica rationabile nici că în palma.

Optu ani de dile, dela 1868 p'ana în 1876 G. Baritiu, calumniatu și p'ana atunci cu prisosu de c'atra politicastrii fantasti, se retrasese dela orice activitate politica, lasandu pe omeni din generatiunile mai noue că se continue oper'a emanciparei, inceputa și întemeiata de betrani, și numai că trasu de guleru mergea la c'ate o conferentia electoralu dupa expirarea periodulu de trei ani. Baritiu

trebă pe adversariu

aminte d'acasa și de stapanire și cu gandu la mamaliga intr'eba pe tizu-seu: me Georghilasiu, bordei' lu Voda se hie în pamentu claditu, ori are casa asi'ediata, s'indilita și cu prispă 'nalta în sat'ala, pe unde o hi si'ediendu elu? Domnu o hi man'andu si elu mamaliga că noi, ori o hi aduc'endu pe tiligrafu pandispanuri și alte bunuri și bucate ferte din 'nauntru? Voda asta o hi rumanu de omenie, ori vr'unu artiagosu lacomu și 'npelitiatu?

Tizu-seu, George Cocolosiu, se caiesce și e amaritu ca nu'lu cun'osce nici la chipu pe Domn'ă, dá se faga'duete ca d'o ajunge v'odata la sat'ul densului, o se opr'escu boii putinelu în batatur'a domn'escu p'ana oru inucă o mana de fenu, s'apoi fac'endu-se ca intra în tinda se'si aprindia lul'eu'a, o se'i c'era lui ori nevisti-si unu carbune si d'andu-se pe departe în vorba, o se'lu întrebe: ean' asculta boerasiule, ori logofete, cu dulce man'ansi adi? Ca par'ca vediu niste urjumele și osci'ore aruncate la usia și pasa-mi-te ca esti Letinu, de spurci Vinerea si Mercurea? Ori ca partea boer'escu are de prindere se totu dea prin hartiu! Si 'mi des'tra densu t'ote, și apoi ti le oiu scrie pe ratoju pan' la una pe siartulu lor!

La scoborisiu ei împiedeca r'ot'a din hasiu cu lantiu, că se m'erga caru încetinelu, se nu se rest'orne cu mar'fa negustoriulu și de vale la g'arla lasa boii în voi'a lor se bea apa strig'andu: ho! ho! ho! Otai ca, ho! Psi! psi! spiii! Nu beti, nu? Ori asteptati se ve dau dulc'etia si zaharu cá la coc'one! Da beti man'cavaru lupu, d'omme érta-me, ca n'o se stau cu voi aci trei dile și trei nopti incheiate! Adapandu'i despedeca, trecu g'arl'a și o iau la sanet'os'a 'nainte. Mai trece nitel'usiu — cá de candu stranuta Hau — și desjuga de o parte în lungulu drumulu, cá boii se odihn'escu ceva, éra opin'carii nostri se guste si ei ceva, ca le-o cam hi, de candu rabda de f'ome!

Unde conacescu ei, acolo scotu cracanile, scapara, facu si at'itia focu sub ele cu gateje, cu ogrinji, cu surcele, cu aschii și cu ce g'asescu, atarna caldurusi'a de tuciu de c'arligulu cracaniiloru, punu apa, sare și doui trei pumnisiori de malaiu și în clipa mesteca și t'orna mamalig'a gat'a, virt'osa, fara coc'ol'osie; o asternu pe

ani, cumu au condusu afacerile natiunei. Dara in loculu lui respunde natiunea: Si-a vediutu fiacare de afacerile particulare, era cei mai fanatici si egoisti injura pe betrani, ca-ci nu le scotu castanele fripte din spudia si nu 'si incovoie spinarea spre a incalca de pre ei pe calulu de batalia. In alte parti de tierra si de lumei dintre omeni ani 30 pana la 50 s'aru considera insultati, daca ai presupune despre ei, ca le este frica se apuce densii inainte, daca nu'i duce mosiu Vasile ori mosiu Dumitru de mana. La „acestia“ le place se dea porunci la betrani, inse nu in facia, ci dela locuri indosite.

Acesta ne este responsulu celu din urma datu susu citatoru diarie odata pentru totudea-una. Ele nici atat'a n'au meritatu; tinemu inse chiaru si facia cu inamicii nostrii de morțe, la legile buneii cuviintie. Datori nu le eramu cu nimicu, ca-ci nu stamu nici in potestatea, nici sub tutoratulu loru. In catu pentru activitatea publica alui G. Baritiu, inceputa la 1/13 Octobre 1838 ca publicistu, ea este la lumin'a dilei, cunoscuta de natiune, apretiatu si de straini in cursu de ani 41. Totu acesta natiune scie si cunosce, ca ori candu a fostu elu insarcinatu cu missiuni in cauzele ei, in cursu de ani 32 a mersu pe spesele sale, precumu si ca curatu numai pentru caus'a nationale a fostu spoliatu de averea castigata cu sudori crunte, famili'a lui lasata pe drumu intre munti si codrii, elu dusu in captivitate rusesca si austriaca dintru o tierra in alt'a. Dara si adversarii sei cunosc celu pucinu proverbiulu latinescu: a calumniá barbatesce, ca-ci totu se lipescu câte-ceva. Tocma pentru aceea inse, acesta discussiune a nostra este cea din urma cu ei, si lectorii nostrii potu se fia linisciti, ca lectura de care avura in acesti patru Nri din urma, nu voru mai afla in colónele nostre; cu atata inse le eramu datori chiaru si fara voi'a nostra, pentru-ca romanii de dincóce se afe, ca ce aparatori ai loru se alegu unii din acei ce trecu de aici in Romani'a.

Dela diet'a Ungariei.

Desbaterile parlamentare din camer'a deputatoru Ungariei avura câteva momente, care merita tota atentiunea publicului indigenu si strainu. Budgetulu culteloru si alu instructiunei publice a datu ocaziune estimpu, ca si in alti ani la desbateri, pe care nu ar trebui se le perda nimeni din vedere, care inse, spre a fi intieles bine, trebuie se fia cunoscute din trecutu, din istoria. In Ungari'a religiunea si biseric'a rom.-catholica a fostu considerata si tratata dela inceputulu fundarei statului unguerescu ca religiune si biseric'a a statului, ba in unele privintie statulu a fostu identificatu cu biseric'a si vice-versa. De aici a urmatu, ca episcopii si bisericile catholice au si fostu dotate cu dominie intinse si cu alte venituri mari, ca in Spani'a si ca in alte câteva staturi europene, si ca la mohamedani in Turci'a (Vacuff.) Acea stare a lucrurilor a remasu chiaru si dupa crancenele lupte decurse intre catholici si protestanti dela reformatiune incóce, care in Ungari'a niciodata nu a potutu strabate, cu atata potere ca de es. in Transilvani'a si ca in parte mare a Germaniei, ca in Russi'a si Angli'a. Unu statulu catholicu nu se tine obligatu se ajute bisericii si confessiuni acatholice; preste acesta, anume protestanti se feriau fórte a primi ajutorie si subventiuni dela unu statulu catholicu, de frica ca nu cumva subventiunile se deschida calea la proselitismu, sau popimea loru se devina instrumentu in man'a guvernului catholicu. De candu s'au proclamatu si pe la noi nouele doctrine (in praxe fórte falsificate) despre libertatea confessiunilor religióse si egalitatea de drepturi in biseric'a, clerurile rutenilor, romanilor, sasiloru au alergatu barbatesce pentru subventiuni la statulu inca din timpulu absolutismului, dara mai alesu dela 1861 incóce. Li s'au si acordatu unele, care dupa infintiarea dualismului s'au continuatu, si astadi se votedia pentru tóte confessiunile circa 180 pana la 186 mii de flor. subventiune, care apoi se in parte dupa diecese. Este unu feliu de mila. precum ii si dice poporulu, mila si pomana.

Dara acea mila este platita nespusu de scumpu, si atatu de umilitória, incatu calvinii o refusa acumu ca totudeauna. Nu este anu, in care se nu se scóle câte 4—5 deputati, magiari fanatici, ca Orbán, Ugron, Jul. Horvath, C. Thály et tutti quanti, carii se nu strige in gur'a mare, ca statulu Ungariei dá subventiuni la tradatori de patria. Tocma asia se intempla si in septeman'a trecuta. Dara incai dintre sasi se scula deputatulu Zay si mi ti'i spalá cu sapunu de caramida. La

clerurile romanesci batjocur'a si umilirea au ajunsu asia departe, incatu astadi se dá subventiune de câte 30—40 fl. numai la preoti de aceia, pe care'i recomanda auctoritatile administratiunei politice ca omeni de tréba, adeca nu romani buni, nu tradatori, sau adeca la aceia, carii se au bine cu „solgabirau.“

Scólele in Ungari'a si Transilvani'a sunt ab antiquo, in partea loru cea mai mare confessional, adeca infintiate si sustinute de cátra comunitatile bisericesci, mari si mici, din fonduri proprie si din contributiunile poporului, era statulu abia de 100 de ani incóce a inceputu a mai face si elu scóle. Dela dualismu incóce se votá in anii de antaiu câte 800 mii florini val. a. ajutoriu pentru scóle; in anii din urma, dupace statulu se ingropá in datorii, acea suma se scari la circa 670 de mii. Dara partea cea mai mare din acesta suma se votedia cu scopulu manifestu: pentru magiarisarea nationalitatiloru. Slavaculu renegatu, dara fórte fanaticu, Ernest Simonyi, pretinde in fiacare sessiune pentru uniculu scopu alu magiarisarei, câte 1 milionu pe anu; dara pana acumu i se respunde a regulatu, ca s'ar dá din totu sufletulu, inse nu e de unde. Cu aceeași ocaziune se scóla si faimosulu Aladar Molnar, fostu functionariu in ministeriulu culteloru (calvinu) si ataca pe ministru, ca de ce nu ese odata cu proiectulu de lege pentru secularisarea averiloru bisericesci. Asta-data ministrulu ii respunde, ca: nu mai merita nici-unu respunsu.

Proiectulu de lege pentru magiarisarea definitiva a totororu scóleloru de tóte limbile, s'au depusu precum sciti, pe més'a dietei, tocma in dio'a perirei Seghedinului. Elu e datu in sectiuni. Candu se va luá in desbateri, nu se scie. Unii dicu ca acumu, inainte de pasci, altii ca niciodata. Lectorii nostrii au acum proiectulu si motivele lui; au inse si cele doue memorande ale archiereiloru romanesci de ambele confessiuni. Argumentele adunate in acelea si puse alaturea, se intregescu fórte frumosu unele pe altele. Lectorii cu dorere de ánima pentru natiune, patria, biseric'a, pentru moral'a publica si onórea propria, se nu 'si pregete a le recíti, si anume a compará argumentele coprinse in memorandele mitropolitiloru cu ale ministrului Trefort, cum acestea disparu de inaintea celor'a ca sér'a de faci'a focului. De candu lumea, nici unu proiectu de lege ca acesta, nici argumente, motive de nimicu ca acelea nu s'au mai vediutu. Legea in sinesu este una specialitate ungueresca, la care nu vei mai aflá parechia la nici-unu poporu si in nici-unu statulu. Nici chiaru turciloru nu le a plesnitu vreodata prin capu a sili prin vreo lege pe immensa'a majoritate a popóraloru din monarchi'a turcesca, ca se invetie limb'a loru de fric'a zapciiloru, de fric'a potestatiei civile. Tóte popórale si staturile civilizate au lasatu si lasa pe locuitori in buna pace, se'si dea pruncii la orice scóla voru aflá parintii loru mai corespundietória scopului si se invetie limbile de care sciu ca au lipsa. Numai in Ungari'a se incérca ómenii a'si asecurá esistenti'a prin legi positive desperate, prin care se crede ca se voru potea sugrumá si nimici legile naturei si legile mintiei sanetóse.

Situatiunea monarchiei austro-ungare.

Cu ocaziunea desbateriloru budgetarie in ambele parlamente dualistice se constata, ca deficitulu ordinariu alu Austriei se urca la respectabil'a suma de aprópe 26 milióne de florini, ér' acela alu Ungariei la 34 mil. 227.772 fl. Bilantiulu prealabilu pe anulu curentu ne arata deci, ca monarchi'a nostra luca cu unu deficitu ordinariu de preste 60 milióne.

In acesta cifra se oglindedia in modulu celu mai fidelu situatiunea finantiara a monarchiei si ea este totu odata critic'a cea mai elocenta si mai aspra a sistemului domnitoru.

Din tóte sistemele de guvernare, care s'au parandatu in acesta vechia monarchia, nici unulu n'a fostu atatu de onerosu, atatu de complicatu, atatu de scumpu si asia de neproductivu pe terenulu economicu si finantiaru, precum este sistemulu inauguratu dupa catastrof'a dela Sadowa. Acestu sistemu a adusu cu sine, ca Austri'a, care subtu ministeriulu civilu ajunsese a'si echilibrá budgetele fara se recurga la imprumuturi si fara ca se fia in deficitu, se aiba astadi unu deficitu de 26 milióne. In cátru pentru Ungari'a, apoi datoriile pe care le au contractatu acestu regatu dela emanciparea sa, se urca aprópe la unu miliardu de florini, pe care in parte mare ilu datoresce creditoriloru esterni. Déca ar fi adevratu, ca acelu statulu este mai respectatu si mai fericitu, care este datoru la frundia si la érba, apoi fara inoiala ca monarchi'a nostra ar ocupá loculu primu intru acele state respectate si fericite.

Dar' nemultumirea de care sunt coprinse tóte popórale monarchiei austro-ungare, n'ar fi póte asia mare si intensiva, déca celu pucinu acele sume enorme care s'au chieluitu de 12 ani incóce s'aru fi intrebun-

tiatu pentru scopuri si s'ar fi angajeatu in astfelu de intreprinderi, dela care s'ar potea asteptá niste rezultate folositoare si favorabile pentru bunastarea si prosperitatea monarchiei. Din nefericire inse acesta nu s'a facutu, ci din contra, ca si candu ar fi fostu o fatalitate predestinata, mai tóte intreprinderile care s'au facutu subt sistemulu actualu, séu ca au fostu gresite, ori ca au remasu cu totul neproductive. Asia a fostu opositiunea universala dela Vien'a, o multime de drumuri de feru cu totul neproductive si acum in urma ocupatiunea Bosniei si a Hertiegovinei. N'au fostu de ajunsu cris'a si calamitatile finantiare subt care geméu popórale monarchiei, n'au fostu de ajunsu enormulu budgetu alu armatei, care elu singuru consuma pe fia-care anu preste 180 de milióne, nu — ci gratia marei intielepiciuni a comitelui Andrassy, monarchi'a nostra au trebuitu se se mai hazardedie si in expeditiunea militara din anulu trecutu, pentru ca se'si inplinesca pretinsa'i misiune civilizatóre in Orientu.

Popórale monarchiei, care fara exceptiune ducu o lipsa fórte mare si simtita atatu in privintia materiala, cátu si intelectuala, acele popóra, caror'a in parte mare le lipescu midilócele de a se cultivá si a'si desvoltá facultatile loru in tóte directiunile civilizatiunei moderne si cu deosebire pe terenulu instructiunei, loru li se in pune sacrificiulu de sange si de bani, pentru ca se duca civilizatiunea in Bosni'a si Hertiegovin'a si pana la Salonicu?! O astfelu de intreprindere sémana fórte multu cu aceea, candu unu flamandu, seracu, ruptu de fóme ar vrea se invite pe altu flamandu se'lu ospetedie cu mancari imprumutate de pe la vecinii sei, carora dejá le este datoriu vendutu.

Comitele Andrassy au cerutu, precum scimu, cu tóta insistenti'a mandatulu de ocupatiune dela congresulu dela Berlinu, pentru ca in poterea lui se in puna ospitalitatea sa cu poterea armelor unei poporatiuni, care nici nu i-o au cerutu si nici nu au voit se o primisca. Urmarea fi campani'a de ocupatiune, care ne au costatu dieci de mii de vietie omenesci si preste 140 milióne, fara de a avea nici o garantia, déca acele sacrificii voru aduce pentru Austro-Ungari'a vre unu rezultatu realu si folositoriu.

Pana acumu ne amu alesu cu mobilisarea unei armate de 300.000, cu opositiunea Turciei de a incheiá conventiunea dorita, cu rivalitatea si antagonismulu Russiei, cu ur'a Serbiei si a Muntenegrului, cu jalusi'a Italiei, care pandesce momentulu bine-venitu, ca se'si iá partea pe care i-o a refusat congresulu din Berlinu si in fine cu perspectiv'a nici decum incantatóre de a fi siliti se intramu cu forti'a armata in pasialiculu Novi-Bazar, unde din partea Turciei si a Ligei albanese ni se pregatesce o primire cátu se póte de tunatóre si resunatóre.

Revista politica.

Sibiu, 28 Martiu st. n. 1879.

In dilele din urma au circulatu mai multe sciri si versiuni, ca in posturile inalte militare s'ar fi preparandu ore cari schimbari fórte inportante. Asia se dicea, ca actualulu ministru de resbelu, generalulu com. Bylandt, care se afa in congediu, nu se va mai intórce la postulu seu, ci va fi inlocuitu prin alta persóna mai devotata si mai simpathica comitelui Andrassy, decâtu cum este comitele Bylandt. Foile oficióse se grabira a desminti acele sciri, dar' opiniunea publica este mai aplecata a crede in schimbari decâtu in stabilitate.

Amicii comitelui Andrassy si aparatorii politicei sale puneau mare pondu pe inpregiurarea, ca comitele Andrassy a reusitu la Berlinu se asigure Austriei o mare si decisatóre influintia morala asupra invecinatului principatu alu Serbiei si cu preferintia pe terenulu economicu. Asia ei afirmau, ca Serbi'a va incheiá unu tractatu de comerciulu fórte favorabilu cu Austri'a si ca i va acordá acele puncte de junctiune ale linieloru drumuriloru sale de feru, pe care le doresce guvernulu austro-ungaru. Dar' ce se vedi! Serbi'a intr'adeveru inchiaie unu tractatu de comerciulu pe bas'a natiunii celei mai favorisate, dar nu cu Austri'a, ci cu Angli'a, si asia comitele Andrassy si amicii sei au fostu érași luati pe dinainte de cátra bunulu nostru amicu de dincóce de canalu.

In parlamentulu francesu din Versailles, majoritatea republicana a primitu propunerea, ca ambele camere se se intrunesca in congresu si se modifice paragrafulu 9 din constitutiune, prin care fusese „decapitatu“ Parisulu. Nu va trece deci multu si Parisulu va deveni érași aceea ce a fostu si ce trebuie se fia, adeca capulu si ánim'a Franciei. Era si o mare anomalia, ca parlamentulu se'si tiena siedintiele in Versailles, era resiedinti'a presiedintelui si a poterei esecutive se fia in Parisu.

Dintre tóte statele cele mici orientale nici unulu nu se bucura, intr'unu gradu asia mare, de favorulu si protectiunea guvernului francesu ca Greci'a, pentru a carei cauza guvernulu francesu isi intrepune tóta influintia sa si exercitedia o presiune formalu asupra guvernului turcescu, pentru ca acesta se se grabesca a inplini pretensiunile Greciei.

In Prusso-Germani'a lupt'a in contra mesuriloru reactionarie ale principelui Bismark duredia cu o mare violentia, ceea ce s'au potutu vedea din câteva scene nici decum parlamentare, ce au avutu locu intre principele-cancelariu si adversarii sei din opositiune. Reichstagulu au respinsu pana acumu cu o energia si o consecentia neasteptata, atatu proiectulu de lege pentru restringerea libertatii si a inmunitatii parlamentare a deputatoru, cátu si mesurile protectioniste, pe care au voit se le introduca in comerciulu cu streinetatea.

Paralelu cu lupt'a pe care o au provocatu cancelariulu de feru si sange in contra liberalismului, decurge o inversunata campania in contra rivalului seu dela Nawa principele Gorciacoff. Dar' ori câte midilóce, ori câte intrige au indreptatu asupra betranulu si astutulu diplomatu rusescu, principele Bismark totusi n'au po-

tutu reusi a ilu delaturá si a'lu face se piérdia grati'a si increderea suveranului seu.

Scirile despre demissionarea si disgratiarea cancelarului rusescu se colportéda din partea organelor principelui Bismark cu o regularitate sistematica. Dar' in locu cá ele se se adevéredie, vedemu din contra pe cancelariu rusescu continuandu' si actiunea sa orientala cu o flegma, o liniste si o perseverentia uimitóre. Asia in tempulu din urma, adresá nu mai pucinu de trei note circulare cátra poterile ce au fostu reprezentate in congressulu din Berlinu, prin care le atrage atentiunea asupra cestiunii Rumeliei orientale si le invita a luá mesurile necesarie, pentru cá pacea lumei se nu fia de nou turburata dupa retragerea trupelor rusesci. Intr'a- ceea agentii diplomatici ai Rusiei au preparatu totulu, pentru cá la momentul datu cestiunea orientala se devina érași ferbinte si ardietóre.

Cu ocaziunea cetirei a dou'a a proiectului de lege pentru modificarea paragrafului 7 din constitutiunea romana dela 1866, partid'a conservátóre, care in camera n'are de catu 2-3 reprezentanti, a produsu in dilele de 8 si 9 a. l. c. in senatulu Romaniei unu faptu de o singularitate caracteristica. Ea adeca propuse o motiune, care precum dice „Binele publicu,” nu este alta, decatu unu tractatu mai multu de catu laconicu, de petitióne consularis, despre cererea ministeriului. Acea motiune a fostu semnata de ddni: Dim. Ghica, M. Costache Iepurénu, M. Cogalnicénu, G. Gr. Cantacuzino, B. Boerescu, Al. Orescu, I. Stratu, Menelas Ghermani, Dim. P. Viorénu, C. Sillionu, A. T. Zissu si Hermeziu.

In decursulu desbaterii ce a avutu locu asupra acelei motiuni, luá in fine cuventulu si d-lu J. Brateanu presiedinte consiliului si intre altele adresá partidei conservátóre urmatórele cuvinte:

„Veniti de luati poterea si ve voiu dá din parte 'mi totu concursulu pentru resolvarea cestiunii puse de art. 44 alu tractatului dela Berlinu; dar' veniti d-vóstra singuri, nu inpreuna cu noi, cá-ci ne vomu certá intre noi, in locu de a lucrá, si acésta va fi o cauza de slabiciune si de discreditu in afara, tocmai in momentul candu avemu trebuintia de a inspirá cea mai mare incredere.”

In fine original'a motiune a conservatorilor a fostu respinsa prin 17 bile in contra 35. Gubernulu liberalu a fostu deci sustienutu si de astadata prin mai multu de doué treimi.

Limb'a magiara in biserici rutene si romanesci.

De candu s'a pornitu campani'a noua contra nationalitatiloru, si s'au publicatu sciri, cá scopulu finale ar fi, cá limbile nationalitatiloru se fia scóse si din biserici, spre a li se substitui cea magiara, ómenii întreba din tóte partile, daca — si pâna la ce mesura se adevéresce acésta scire din urma. Noi in acésta materia potemu servi deocamdata cu respunsu numai la câteva întrebări, din câte ne venira pâna acum. Primindu si altele, nu vomu lipsi a le comunica.

I. Care carti rituali se afla traduse in limb'a magiara? se raspunde: Liturgiconulu, Euchologionulu, Octoichulu si Pentecostariulu. In cetatea Satumare si in comun'a Dorogh in biserica ruthena se celebréda si liturghi'a in limb'a magiara.

II. In care comitate se face servitiu ddiescu ungresce la rutheni, si care servitiu? Responu: In capital'a ctului Satumare si in comun'a Dorogh situata in ctulu Sabolciu, tóte servitiile divine se celebréza in limb'a magiara, ba ce e mai multu, Doroghenii nu se sfiescu a se numi pe sene (ország hiten lévő magyarok). In comunele ruráli servitiulu divin in limb'a magiara nu s'a potutu introduce, de órece mass'a poporulu nu se póte asia de usioru desnacionalisá.

III. Pe unde este numai predica ungresca? E deplinu constatatu, cá unde limb'a magiara e adoptata in serbarea cultulu divin, acolo si predica se rostescé in limb'a magiara. Din lips'a datelor inca nu se potu inregistra astadata acele comune ruthenesce, unde se predica in limb'a magiara.

IV. La romani pâna la ce mesura si distantia, camu in câte comune este introdusa limb'a magiara in biserica, cá si la rutheni?

Cu tóte cá s'au comisu multe atentate contra nationalitatii romane, totusi servitiulu ddiescu in limb'a magiara nu e introdusu nici intr'o biserica romana din dieces'a Gherlei, inse cuventulu lui Ddieu se propaga in limb'a mai susu atinsa in cetatea Satumare; mai incolo in urmatórele comune a-le diecesei Oradei: Domahida, Genciu, Caploniu, Körtvélyes, Mihályfalva, éra in Careii mari si inainte de acésta cu trei decenie s'a predicatu ungresce.

V. Suntu multe comune romanesci, in care nici chiaru poporulu nu mai scie romanesc si se potu acelea considerá cá perdute? — In dieces'a Gherlei nu sciu comuna unde poporulu se fia asia de desnacionalisatu, in catu se nu scia vorbi in limb'a materna, inse comunele mai susu comemorate din dieces'a Oradei: anume Domahida etc. se potu considerá cá perdute, de órece poporulu in acelea nu mai scie romanesc, fienduca prin diferite elemente heterogene asia s'au amalgamatu, in cátu dejá pe la anii 1842-46 chiaru si barbatii cei mai betrani abia au sciatu ceva vorbi romanesc, dupa cum ne asigura unu preotu, carele pe tempurile acele petrecuse in acelu tñutu.

Mai in colo nu va fi fara de interesu a inregistra aci unele comune din dieces'a ruthena a Muncaciului, in care inca au locuitu romani cu vre-o câteva decenie inainte de acésta; inse aici romani dejá au disparutu pentru totdeun'a.

In Siematismulu diecesei Muncaciului publicatu in an. 1816 pe pag. 110 se afla urmatórele: Dorogh oppidum Hajdonicale. Parochus pro parte valachica D. Basilius Szabó, in Matre gr. rit. cath. = 2014. Asia dara inainte de acésta cu 63 de ani in comun'a Dorogh s'au aflatu 2014 de romani. Amu scrutatu si mai incolo in Siematismele de care dispunu si am aflatu, cá in Siematismulu din an. 1829 inca se afá urme de romani, dara fara se aiba parochulu lor propriu distinsu de alu rutheniloru; inse in Siematismulu din an. 1847 alu diecesei mai susu atinse pe pagin'a 121 in comun'a Dorogh numai limb'a magiara si ruthena se amintescé. Asia dara unu numeru de 2014 de romani in decursu de 31 de ani au disparutu cu totulu. Intru adevéru acésta e o durata fórté scurta!

Mai incolo in Siematismulu din an. 1829 in comunele: Bököny (nrulu sufletelor gr. cath. 1385); Gelse (1064); Fejértó (1820); Biri (515); Nagy Kálló (1965); Kállo Semjény (688); Napkor (470), s'au aflatu si romani; cá-ci langa comunele mai susu indicate se potu ceti urmatórele: Lingua ruthen: valachica, hungar. Si ce observamu! In siemat. din an. 1847 in comunele Bököny si Gelse neci urma de romani nu se afla, cá-ci acolo numai aceste dóue limbi se potu ceti Hung. et Ruthen. In Siematismulu din an. 1856 din Nagy Kálló si Napkor romanii au disparutu. Dupa-ce in anulu 1856 s'au escorporatu de catra dieces'a Muncaciului cele 95 de parochii romane din ctulu Marmatié, Satumarelui si Ugociei si s'au adnecsatu la nou infentiat'a dieces'a Gherlei, romanii cáti au mai ramasu din ctulu Sabolciu, au remasu si mai incolo sub hierarchi'a rusesca, unde si-au uitatu limb'a nationale asia, încátu in regiunile acele nici cu lamp'a lui Diogene nu se va afá nici-unu individ, care se scia vorbi celu pucinu unu cuventu romanesc.

In fine dn. corespondente mai reflecta si la una alta inpregurare caracteristica. Legea asia disa a nationalitatiloru, adusa si promulgata in a. 1868, permite nationalitatiloru din acésta patria a se folosi de limb'a lor materna in afacerile administrative-juridice ecclesiastice; inse ruthenii nu se folosescu de acelu dreptu, ci ei in biserica lor au adoptatu limb'a magiara cá limb'a oficiosa, de unde resulta de sinesu alternativ'a: ca ei sau nutrescu o predilectiune deosebita facia de limb'a acésta, séu cá limb'a lor ruthena inca nu se afla in acelu stadiu de cultura, cá se o póta folosi in corespondentiele loru oficióse bisericesce.

Eppulu Pankovics, antecessorele eppului actualu, prin procedur'a acésta si-a cascigatu pre deplinu grati'a mai marilor sei asia, in cátu i-s'au acordatu quoad personam o subventiune anuale de 30,000 de fl. — Déca vomu computá venitul dominului de Tapolca, de care dispunu eppii rutheni din dieces'a Muncaciului, cátra sum'a susu indicata, resulta ca venitul anuale alu eppulu de Muncaci se urca circa la cifr'a considerabile de 60,000 de fl. Acésta subventiune i-sau aplicidatu si eppulu actualu. De altcum conformu principiulu de egalitate si fratietate interpretate in timpulu de acum, preotii cei miseri rurali nu potu contá la aceea, ca li se va ameliorá positiunea lor materiale, pre candu eppulu mai susu indicatu pe langa venitul dominului seu mai primesce si subventiunea mai susu atinsa. Numai de aici inca se esplica de ajunsu tñut'a actuale a celor doi episcopi rutheni gr. catholici, carii preste acésta sunt subordinati unui arhiepiscopu unguru romano-catholicu.

Sciri diverse.

— (Adunarea generale a institutulu „Albin'a” tñuta eri in 16/28 Martiu, cercetata bine, a decursu in ordine buna si regulata. Dividend'a dupa fiacare actiune de 100 fl. este de 9 fl. 50 cr. In Nr. urmatoriu vomu comunicá lucrarile ei mai pe largu. Actionarii potu se'si gratuledie.

— (Unu nou atentatu in Petersburg). In sér'a dilei de 25 l. c. unu individ calare a descarcatu o puscatura asupra generalulu Drentelen (siefulu politiei secrete). Generalulu a remasu nevatamatu, ér atentatorulu a potutu scapá.

— (Ciuma). Din Weltjanca, gubernamentulu Astrachanu a sossitu scirea, ca acolo érași s'a ivitu unu casu de ciuma.

— (Statutele Reuniunei romane de cantari din Sibiu) au fostu aprobate din partea reg. ministeriulu de interne sub Nr. 11938 si provideute cu clausul'a convenita.

— (Unu eruditu sodalu delacatusiaria.) Sodalulu lacatusiaru Andrieu Maquet a fostu denumitu din partea ministrulu de culte francesu „Officier d'academie.” In tineretiele sale Maquet frecventase numai o scóla elementara si apoi a intratu cá invetiácelu la unu lacatusiu. Tempulu seu liberu ilu întrebuintá cu studii istorice, publicá dupa aceea mai multe lucrari istorice si archeologice si ajunse membru alu mai multor reuniuni erudite. In heraldica elu astadi trece de autoritate.

— (Generalulu Róon cá economu practicu.) In tempulu din urma alu neactivitatii sale militare, comitele Róon se ocupá cu mare zelu de economi'a mosiei sale. Intr'o di suferindu de insomnia se scula pe la 4 óre si se duse a'si visitá locurile, candu éca zari o frumósa tieranca taiandu cu secerea érba verde. Unu asia zelu mare, manifestatu intr'o óra atatu de timpurie, inbucura prea multu pe batrenulu domnu

si i se parú, ca acésta merita o recompensa. „Ei bine, copil'a mea,” — se adreséda elu cu unu tonu familiaru catra tieranca, — „asia de timpuriu te ai si apucatu de lucru? Acésta este frumosu dela tine! Te vei face o buna económa!” Copil'a inrosiesce si tace cá pescele. „Na unu micu presentu cá recompensa pentru diligenti'a ta” — continuá comitele, punendu unu taleru in man'a copilei si apoi se departa. — Pe la amédi se intalnescé cu inspectorulu seu. „Astadi de diminétia m'am bucuratu prea multu vedendu o copila diligenta, care dejá pe la patru óre era ocupata cu taiatulu de érba si pentru acésta 'i-am si datu unu taleru.” — „Prea bine d-le feldmaresialu” i respunde inspectorulu, „dar' eu astadi n'amu datu ordinu la nimenea cá se taia érba. Exelenti'a Vóstra a'ti gratificatu pe o hótia de campu.” Dupa aceste cuvinte comitele se parú cam perplecsu, dar' dupa aceea zimbi, candu inspectorulu mai adaoase: „Dar' de acestea i se potu intemplá aceleia, care nu este economu practicu. Nu i s'au intemplatú óre si betranulu rege Fritz se tiená scar'a unui hotiu?”

— (Strad'a milionariloru in New-Jork.)

In nici unu altu locu pe lume, relativu atátu de micu nu se afla aglomerata o avutia mai mare cá in a cincea avenue din New-Jork. Acésta este o adevérata strada a milionariloru. Acolo locuescu: Dr. Rhinelaender cu unu venitu anualu de 3 milióne; M. D. Roberths cu 5 mil.; Moses Taylor cu 8 mil.; August Belmont cu 8 mil.; Robert si A. Stuart cu 5 mil.; dn'a Stewens cu 2 mil.; Amos C. Reno cu 5 mil.; Iacob si William Astor cu 60 mil.; dn'a A. T. Stewart cu 60 mil.; P. Lorillard cu 3 mil.; Kernochau cu 2 mil.; Wanderbild cu 75 mil.; Calvert Iones cu 2 mil.; James Gordon Bennett cu 4 mil.; Fred. Stewens cu 10 mil.; Lewis Lorillard cu 1 mil. Sum'a intréga a averei acestoru milionari este de 219 mil. dolari.

— (Unu anuntiu pocitu) a fostu publicatu mai dilele trecute intr'unu diaru din Berlinu, care suna: „Voiescu a face cunoscintia de maritisiu. Sunt tenera, frumusica, jidana, am 1200 fl. si o frumósa garderoba. Professori, functionari, profesionisti si tapetiari se'si tramita ofertele pâna la 18 l. c. subt cifra „Confidentia 1200” pre langa adresa esacta, la espeditiunea acestui diaru.”

— (Dóue respunsuri bune). De si Dr. Richic din Edinburgh era fórté invetiatu, totu si-a gasitu odata omulu. Intrebandu odata pe unu studentu despre studiile sale, ii dise: „Si d-ta studiezi mathematica?” — „Da.” — „Câte laturi are unu cercu?” — „Dóue,” respunde studentulu. — „Care sunt acele dóue?” — „Ce risu resuna in auditoriu, candu dise studentulu: „O lature interna si alt'a esterna.” — „D-ta studiedi si filosofia morala?” — „Da.” — „Asiadar', ai auditu prelegeri despre diferite obiecte ale acestei specialitati. Audit-ai vre un'a despre cauza si efectu?” — „Da.” — „Premerge vre odata unu efectu causei?” — „Da.” — „Spune'mi unu esemplu.” — Unu omu care inpinge o róba (brouette) — Doctorulu siediu si nu mai întrebá mai departe. „Alb. Carp.”

— (Bibliografia.) Precum anuntia administratiunea tipografiei archidiecesane din locu, din acelu stabilimentu a esitu de sub presa opulu: „Archiepiscopulu si Metropolitulu Andreiu baronu de Siaguna.” De Nicolau Popea, archimandritu si vicariu archiepiscopescu. Acestu opu a fostu premiatu de consistoriulu, respective de sinodulu archidiecesei ortodocse romane alu Transilvaniei. Opulu acesta este de 25 cóle in 8° mare si ilustratu cu portretu. Pretiulu unui esemplaru: 2 fl. 50 cr. v. a. séu 7 lei noi.

Post'a redactiunei.

— D-lui St. — St. in Sucéva, Bucovin'a. Déca onor. nostri abonati de prin partile acelea se plangu, ca nu primescu diariulu nostru regulatu, apoi ve asiguramu ca vin'a nu este a nóstra, pentru ca de aci espeditiunea se face cu cea mai mare atentiune si regularitate. De ce nu reclama? Salutare si multi-mit'a nóstra.

Pretiurile cerealielor

si altoru obiecte de traiu au fostu la

28 Martiu in Sibiu:

Gráu, dupa cualitati	1	hectolitru fl.	5.—5.80
Gráu, amestecat	1	„	4.10—4.70
Secara	1	„	3.40—4.80
Papusiou	1	„	2.70—3.10
Ordiu	1	„	3.80
Ovesu	1	„	1.70—2.10
Cartofi	1	„	1.25—1.75
Mazare	1	„	6.—6.50
Linte	1	„	11.—11.50
Fasole	1	„	5.—5.50
Lardu (slanina)	50	Kilogram.	34.—35.—
Untura (unsóra topita)	50	„	27.—27.50
Carne de vita	1	„	—40
Oua 10 de	1	„	—20

Cursulu monetelor in val. austr.

Vien'a, 27 Martiu

Galbinii imperat. de auru	fl.	5.53 cr.
Moneta de 20 franci	„	9.31/4 „
Imperialu rusescu	„	9.40 „
Moneta germana de 100 marce	„	57.45 „
Sovereigns englesi	„	12.— „
Lira turcésca	„	11.— „
Monete austr. de argintu 100 fl.	„	— „